

College Vergadering

Dossiernummer	2364
Extern Zaak ID	1303222
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	17 maart 2026
Agendapunt	3.5.5
Titel	Aanwijzen 10 gemeentelijke monumenten
Organisatieonderdeel	Team Ruimte, Economie en Duurzaamheid
Eigenaar	Krijnen, Jeroen
Geheimhouding	Openbaar met week embargo
Datum opheffing	25 maart 2026
Portefeuillehouder	Wethouder Sjoerd Wannet

Aanwezigen

Jasper Bloem, Anja de Rouw, Mark Duijtshoff, Wimar Jaeger, Andre Putker, Rick Verschure en Sjoerd Wannet

Afwezigen

Cynthia Creveld

Bijlagen
1303222 – CV – Aanwijzen 10 gemeentelijke monumenten
1303222 – Bijlage 01 – Besluit_aanwijzen_10_gemeentelijke_monumenten
1303222 – Bijlage 02 – Redengevende_omschrijving_Graaf Ottosingel 189–189a
1303222 – Bijlage 03 – Redengevende_omschrijving_Laarstraat 131 – 133_en_Berkelsingel_124–124a
1303222 – Bijlage 04 – Redengevende_omschrijving_Marspoortstraat_16
1303222 – Bijlage 05 – Redengevende_omschrijving_Overwelving 1–3 Spoorstraat 1–3
1303222 – Bijlage 06 – Redengevende_omschrijving_Turfstraat 41–45
1303222 – Bijlage 07 – Redengevende_omschrijving_Molengracht 2
1303222 – Bijlage 08 – Redengevende_omschrijving_Groenmarkt 2–4_en_Waterstraat_84– 86
1303222 – Bijlage 09 – Redengevende_omschrijving_Abersonplein_met_fontein
1303222 – Bijlage 10 – Redengevende_omschrijving_Rosmolensteeg 7
1303222 – Bijlage 11 – Redengevende_omschrijving_urinoir_Berkelkade

1303222 – Bijlage 12 – Adviezen Erfgoedadviesraad
1303222 – Bijlage 13 – Collegevoorstel 723623
1303222 – Bijlage 14 – Collegevoorstel 1270101

Geagendeerd	Vergaderdatum
College Vergadering	17 maart 2026
Memo's en collegestukken (ter info raad)	31 december 2026

Goedkeuringen			
van der Laan, Erik	Akkoord		01-03-2026 18:50
Kasteel, Hendri	Akkoord		11-03-2026 10:38
Wannet, Sjoerd	Akkoord		11-03-2026 12:53

Voorgesteld besluit

Het college besluit, gelet op artikel 5.2 e.v. van de Verordening fysieke leefomgeving gemeente Zutphen 2021 (Vfl 2021), conform bijgevoegd besluit, om de volgende objecten aan te wijzen als gemeentelijk monument:

- Graaf Ottosingel 189–189a Zutphen
- Laarstraat 131–133/Berkelsingel 124–124a Zutphen
- Marspoortstraat 16, 16a–c Zutphen
- Overwelving 1–3/Spoorstraat 1–3 Zutphen
- Turfstraat 41–45 Zutphen
- Molengracht 2 Zutphen (voormalig postkantoor)
- Groenmarkt 2–4/Waterstraat 84–86 Zutphen
- Abersonplein met fontein Warnsveld
- Rosmolensteeg 7 Zutphen en
- urinoir Berkelkade Zutphen.

Besluit

Het college besluit, gelet op artikel 5.2 e.v. van de Verordening fysieke leefomgeving gemeente Zutphen 2021 (Vfl 2021), conform bijgevoegd besluit, om de volgende objecten aan te wijzen als gemeentelijk monument:

- Graaf Ottosingel 189-189a Zutphen
- Laarstraat 131-133/Berkelsingel 124-124a Zutphen
- Marspoortstraat 16, 16a-c Zutphen
- Overwelving 1-3/Spoorstraat 1-3 Zutphen
- Turfstraat 41-45 Zutphen
- Molengracht 2 Zutphen (voormalig postkantoor)
- Groenmarkt 2-4/Waterstraat 84-86 Zutphen
- Abersonplein met fontein Warnsveld
- Rosmolensteeg 7 Zutphen en
- urinoir Berkelkade Zutphen.

BESLUIT AANWIJZEN 10 GEMEENTELIJKE MONUMENTEN

Adres - Graaf Ottosingel 189-189a Zutphen e.a.
Zaaknummer - 1303222

BESLUIT

Het college besluit, gelet op artikel 5.2 e.v. van de Verordening fysieke leefomgeving gemeente Zutphen 2021 (Vfl 2021), om de volgende objecten aan te wijzen als gemeentelijk monument:

- Graaf Ottosingel 189-189a Zutphen
- Laarstraat 131-133/Berkelsingel 124-124a Zutphen
- Marspoortstraat 16, 16a-c Zutphen
- Overwelving 1-3/Spoorstraat 1-3 Zutphen
- Turfstraat 41-45 Zutphen
- Molengracht 2 Zutphen (voormalig postkantoor)
- Groenmarkt 2-4/Waterstraat 84-86 Zutphen
- Abersonplein met fontein Warnsveld
- Rosmolensteeg 7 Zutphen
- urinoir Berkelkade Zutphen

Bijlagen

Onderdeel van dit besluit zijn de bijlagen met de redengevende omschrijvingen van de objecten.

Hierin zijn opgenomen:

- de plaatselijke aanduiding van het gemeentelijk monument;
- de kadastrale aanduiding, en
- een beschrijving van het gemeentelijk monument.

Aan dit besluit liggen verder de volgende bijlagen ten grondslag:

- EAR 2024-085 Advies aanwijzen postkantoor Molengracht 2 Zutphen gemeentelijk monument AVG
- EAR 2024-087 Advies aanwijzen Laarstraat 131-133 Zutphen monument AVG
- EAR 2024-088 Advies aanwijzen Turfstraat 41-45 en Overwelving 1-3 monument AVG
- EAR 2025-090 Advies aanwijzen Marspoortstraat 16 en Graaf Ottosingel 189-189a monument AVG
- EAR 2025-097 Advies aanwijzen monumenten AVG

PROCEDURE

Bevoegd gezag

Op basis van artikel 5.2 van de Vfl 2021 is het college van burgemeester en wethouders bevoegd om een beslissing te nemen over het al of niet aanwijzen van de bovengenoemde objecten en panden als gemeentelijk monument.

Publicatie ontwerpbesluit en indienen zienswijzen

Van de ontwerpbesluiten van 30 september 2025 en 16 december 2025 met het voornemen tot aanwijzing is kennisgeving gedaan op www.officielebekendmakingen.nl. Na beide besluiten heeft het ontwerpbesluit vervolgens 6 weken ter inzage gelegen. Naar aanleiding van deze kennisgeving kon iedere belanghebbende zijn of haar zienswijze indienen. Er is een zienswijze ontvangen op het ontwerpbesluit van 30 september 2025 en twee zienswijzen op het ontwerpbesluit van 16 december 2025. In dit besluit worden de zienswijzen op beide ontwerpbesluiten in één keer behandeld.

Bekendmaking besluit

Op grond van artikel 5:7 van de Vfl 2021 wordt het besluit om toepassing te geven aan artikel 5:2 van de Vfl 2021 schriftelijk bekend gemaakt aan alle zakelijk gerechtigden op de onroerende zaken die vermeld staan in de openbare registers, als bedoeld in artikel 8, eerste lid van de Kadasterwet. De zakelijk gerechtigden kunnen binnen zes weken tegen dit besluit bezwaar maken. Indieners van zienswijzen worden op grond van 3:4 Awb, artikel 3:10 ev. op de hoogte gesteld van het besluit.

OVERWEGINGEN

Het besluit is gebaseerd op de volgende overwegingen:

1. Cultuurhistorie

De als gemeentelijk monument aan te wijzen objecten en gebouwen zijn voor de gemeente Zutphen van architectuurhistorische en cultuurhistorische waarde.

De objecten en gebouwen zijn alle aan de hand van vastgestelde criteria beoordeeld (*Beleidsregel aanwijzen monumenten 2023*). Op grond van architectuurhistorische waarden, stedenbouwkundige waarden, algemeen historische waarden, gaafheid/herkenbaarheid en zeldzaamheid is vastgesteld dat de nu voorgedragen objecten en panden monumentale waarden hebben en van groot algemeen belang zijn voor de gemeente Zutphen. Verwezen wordt naar de redengevende omschrijvingen van de objecten en panden.

2. Verduurzaming

De verduurzaming van de aan te wijzen panden blijft goed mogelijk door innovatieve oplossingen voor het isoleren en energiezuinig maken van gebouwen zonder dat dit ten koste gaat van monumentale waarden en architectonische kwaliteit.

3. Advies Erfgoedadviesraad

De Erfgoedadviesraad heeft in haar adviezen:

- EAR 2024-085 Advies aanwijzen postkantoor Molengracht 2 Zutphen gemeentelijk monument AVG
- EAR 2024-087 Advies aanwijzen Laarstraat 131-133 Zutphen monument AVG
- EAR 2024-088 Advies aanwijzen Turfstraat 41-45 en Overwelving 1-3 monument AVG
- EAR 2025-090 Advies aanwijzen Marspoortstraat 16 en Graaf Ottosingel 189-189a monument AVG
- EAR 2025-097 Advies aanwijzen monumenten AVG

positief geadviseerd over plaatsing op de gemeentelijke monumentenlijst van:

- Graaf Ottosingel 189-189a Zutphen
- Laarstraat 131-133/Berkelsingel 124-124a Zutphen
- Marspoortstraat 16, 16a-c Zutphen
- Overwelving 1-3/Spoorstraat 1-3 Zutphen
- Turfstraat 41-45 Zutphen
- Molengracht 2 Zutphen (voormalig postkantoor)
- Groenmarkt 2-4/Waterstraat 84-86 Zutphen
- Abersonplein met fontein Warnsveld
- Rosmolensteeg 7 Zutphen
- urinoir Berkelkade Zutphen

Verwezen wordt naar de adviezen van de EAR.

ZIENSWIJZE(N)

Er is op het voornemen tot aanwijzen van het object Marspoortstraat 16, 16a-c Zutphen door de eigenaren (VvE) een zienswijze ingediend. Ook zijn er twee zienswijzen ingediend door omwonenden van het aan te wijzen urinoir aan de Berkelkade. De zienswijzen zijn in de daarvoor wettelijk gestelde periode ingediend en daarmee ontvankelijk. De zienswijzen worden hieronder samengevat en voorzien van een reactie.

1. Zienswijze eigenaren Marspoortstraat 16, 16a-c Zutphen (zaaknummer 1264376)

Op 13 november 2025 heeft de vereniging van eigenaren (VvE) van het perceel Marspoortstraat 16 te Zutphen een zienswijze ingediend met betrekking tot het voornemen van het college van B en W om het pand aan te wijzen als

gemeentelijk monument. De zienswijze is ingediend omdat de eigenaar tegen de toekenning van de gemeentelijke monumentale status aan het pand is. Hieronder wordt ingegaan op de zienswijze. De zienswijze is door indiener onderbouwd met de volgende redenen:

a. Bezwaar tegen inperking eigendomsrecht en financiële consequenties

Indiener stelt dat een monumentstatus ervoor zorgt dat zij niet langer zelf kan beslissen over wijzigingen in onroerende zaken binnen de eigen woning of kantoor, zonder dat de gemeente daar enige vorm van compensatie tegenover stelt. Indiener stelt dat in gevallen waarin de staat de rechten van burgers, ondernemers of instellingen inperkt, deze tegenwoordig altijd enige vorm van compensatie biedt. Tevens stelt indiener dat tegen de hogere lasten (en mogelijke waardevermindering) van een monument-status de gemeente daar alleen de mogelijkheid van een laag-rentende lening bij de provincie tegenoverstelt.

Reactie:

Het eigendomsrecht is een absoluut recht dat niet wordt betwist. Wel is het zo dat het college de bevoegdheid heeft om publiekrechtelijke beperkingen op te leggen. In dit geval doet het dat als onderdeel van het aanwijzen van het pand als gemeentelijk monument met het doel om cultuurhistorisch erfgoed voor de toekomst te behouden. Compensatie is daarbij niet verplicht. Het college ziet de negatieve gevolgen voor de economische waarde van het eigendom door een monumentstatus van het pand onvoldoende onderbouwd. Onderzoek in het verleden heeft overigens aangetoond dat de invloed van een monumentstatus op de verkoopsom, positief of negatief, niet één op één aantoonbaar is (Bade/Smit, *Eigen haard is goud waard*, 2010). Voor gemeentelijke monumenten zijn subsidiemogelijkheden beschikbaar die tijdens een gesprek met indiener op 13-11-2025 mondeling zijn toegelicht.

b. Uitstellen procedure tot na vaststellen afwegingskader

Indiener verwijst naar kanttekening 1.3 van het collegevoorstel bij het voornemen tot aanwijzing, waarin het college stelt dat onduidelijk is wat eigenaren wel en niet kunnen veranderen aan hun monument en aangeeft dat een Zutphens erfgoedprogramma wordt voorbereid waarin het behoud, het benutten en het beleven van het Zutphens erfgoed centraal staat en waarin een transparant afwegingskader met algemene regels voor monumenten en hun eigenaren een plek zal krijgen. Indiener stelt dat het 'overeenkomstig normen van behoorlijk bestuur' voor de hand ligt dat 'het college procedures tot het aanwijzen van gemeentelijke monumenten uitstelt tot na het vaststellen van dit afwegingskader door de Gemeenteraad.'

Reactie:

Wettelijk zijn de Omgevingswet en de Verordening voor de Fysieke Leefomgeving 2021 momenteel de bestaande kaders waarbinnen het college beslissingsbevoegdheid heeft om wel of niet een vergunning af te geven, daarbij geadviseerd door de commissie voor Ruimtelijke Kwaliteit en Cultuurhistorie (RKC). Dit is een ander besluitvormingsproces dan het aanwijzen van de monumenten en staat hier ook los van. Er is daarom geen reden om het besluit op dit punt aan te passen of aan te houden. Het college heeft de ambitie om een transparant afwegingskader op te stellen met algemene regels voor monumenten en hun eigenaren om een vergunning te krijgen, maar dat heeft geen invloed op het voorliggende collegevoorstel.

c. Gebouw niet in goede technische staat.

De VvE is het niet eens met de stelling van het college in kanttekening 1.4 van het collegevoorstel bij het voornemen tot aanwijzing dat het gebouw in goede technische staat is. De VvE wijst op verzakkingen aan de Oostzijde van het pand en de afscheidingsmuur en de mogelijke fundering op resten van de stadsmuur.

Reactie:

Deze zienswijze is terecht. Het college is bij haar uitspraak over de technische staat uitgegaan van een indruk vanaf de straat en erkent dat daarmee geen definitieve uitspraken kunnen worden gedaan over niet-zichtbare gebreken. Mocht het gebouw zich overigens niet in een goede technische staat bevinden, betekent dat niet dat het monument daardoor niet aangewezen zou kunnen worden. Ten aanzien van het uitvoeren van onderhoud is in een gesprek met indiener op 13-11-2025 aangegeven dat daarvoor voor gemeentelijke monumenten subsidiemogelijkheden bestaan. Hiermee draagt het college bij aan de vaak hogere onderhouds- en restauratiekosten voor monumenten ten opzichte van niet-monumenten.

2. Zienswijze (zaaknummer 1298805)

Indiener is het niet eens met het aanwijzen van het urinoir als gemeentelijk monument.

a. Het urinoir is naar mening van de indiener niet historisch of beeldbepalend voor de binnenstad, mede door het niet meer aanwezig zijn van de bioscoop die aan de plaatsing ten grondslag lag.

Reactie:

Het college is met de Erfgoedadviesraad van mening dat het gaat om zeldzaam en bijzonder straatmeubilair met veel objectwaarde, waarbij cultuurhistorische waarde is gelegen in de plek en is het eens met de waardering van het urinoir zoals opgenomen in de redengevende omschrijving. De historische relatie met de verdwenen bioscoop is daarbij slechts één van de aspecten die van belang zijn voor de bepaling van de cultuurhistorische waarde van het urinoir. Dat het urinoir niet historisch is of beeldbepalend ziet het college anders. Zo is het cultuurhistorisch belang van gemeentelijke monumenten niet alleen gelegen in een hele hoge leeftijd, zoals bijvoorbeeld van de vele middeleeuwse huizen in de binnenstad. Elke tijdlaag is van belang en dat geldt in Zutphen zeker voor de periode van de wederopbouw na WOII waarvan het urinoir onderdeel is. Dat het urinoir niet beeldbepalend zou zijn, is voor het college geen bezwaar om het urinoir aan te wijzen als gemeentelijk monument. Het is juist een wezenlijk kenmerk voor het type en de functie van het urinoir dat bewust is geplaatst om niet al te veel op te vallen in het straatbeeld.

b. Het urinoir is beklad met graffiti, stinkt en is vervuild.

Reactie:

Het urinoir is opgenomen in het jaarlijkse beheer- en onderhoudsprogramma van de gemeente Zutphen en de binnenzijde wordt regelmatig schoongespoten en gereinigd. Dat betreft indien nodig ook de buitenzijde. Het bouwwerkje is in de laatste 20 jaar af en toe gevallen aan bekladding met spuitbussen en steeds gereinigd. Dat zal ook nu weer gebeuren. De bekladding is dus van tijdelijke aard.

c. Indiener is van mening dat bescherming en behoud moet gebeuren met een hedendaagse blik.

Reactie:

Bescherming en behoud van erfgoed gebeurt in de gemeente Zutphen altijd met een hedendaagse blik. Veertig jaar geleden stond de periode 1850–1940 sterk in de belangstelling en werden gebouwen uit die tijd aangewezen als gemeentelijk monument. Nu geldt dat voor objecten en panden uit de wederopbouwperiode en ook de interesse in het erfgoed uit de periode 1965-1990 neemt toe. Het aanwijzen van het urinoir als gemeentelijk monument wordt niet los gezien van een veranderende tijdgeest. Het college ziet dat als de essentie van het beschermen van erfgoed als gemeentelijk monument. Daarbij worden maatschappelijke veranderingen niet uit het oog verloren.

d. Indiener is van mening dat aan het urinoir een discriminerend karakter zit.

Indiener stelt dat slechts een heel klein deel van de bevolking gebruik kan maken van deze specifieke voorziening en dat dit object een hele grote bevolkingsgroep expliciet uitsluit zonder dat gekeken wordt om het inclusiever te maken.

Reactie:

Het college kan zich niet vinden in dit standpunt. Het urinoir wordt en kan door eenieder worden gebruikt, waarbij staand of gehurkt de behoefte kan worden gedaan.

3. Zienswijze (zaak 1302657)

Indiener is van mening dat het urinoir niet aangewezen dient te worden als monument, maar moet worden afgebroken.

a. Het urinoir doet afbreuk aan het fraaie stadsgezicht van Zutphen.

Reactie:

Het college is het niet eens met deze zienswijze en is van mening dat het urinoir daaraan als een eigen tijdlaag in het straatbeeld juist een bijdrage levert en bovendien van cultuurhistorische waarde is.

b. Het urinoir voorziet in een behoefte van mannen en een enkele keer van vrouwen.

Reactie: Het is goed om te weten dat uit waarneming blijkt dat het gebouwtje wordt gebruikt waarvoor het is bedoeld, door eenieder. Dit pleit voor het behoud van het urinoir op deze locatie.

c. Indiener heeft waardering voor de cultuurhistorische schets, de bouwkundige beschrijving en de blik op de geschiedenis.

Reactie: Het college van B en W van de Gemeente Zutphen dankt indiener voor het compliment.

d. Het urinoir is beklad.

Reactie:

Het urinoir is opgenomen in het jaarlijkse beheer- en onderhoudsprogramma van de gemeente Zutphen en de binnenzijde wordt regelmatig schoongespoten en gereinigd. Dat betreft indien nodig ook de buitenzijde. Het bouwwerkje is in de laatste 20 jaar af en toe ten prooi gevallen aan bekladding met spuitbussen en steeds gereinigd. Dat zal ook nu weer gebeuren. De bekladding is dus van tijdelijke aard.

e. Het urinoir dient te worden afgebroken tenzij het wordt geconserveerd en hiervoor middelen beschikbaar worden gesteld.

Reactie: Met het aanwijzen van het urinoir als gemeentelijk monument is sloop van het urinoir niet aan de orde. Ten behoeve van de conservering maakt het urinoir nu al deel uit van het gemeentelijk beheer- en onderhoudsprogramma.

Conclusie

De ingediende zienswijzen hebben niet geleid tot aanpassingen in het besluit tot aanwijzing als gemeentelijk monument.

Aldus besloten te Zutphen, op 17 maart 2026

Het college van burgemeester en wethouders van Zutphen,
de burgemeester, de secretaris,

Redengevende omschrijving Gemeentelijk Erfgoedregister

Monumentnummer: 1505

Gegevens object

Naam: Urinoir
Adres: Berkelkade ong. (tegenover nummer 14)
Postcode: 7201 JE
Plaats: Zutphen
Kadastrale aanduiding: Zutphen, sectie F 10671
X-Y coördinaten: 210116.02, 461825.26
Architect: onbekend
Bouwjaar: 1956
Aanpassingen: 2009
Beschrijving: J. Krijnen
Datum beschrijving: 11-2025
Datum besluit B&W: 17-03-2026

Omschrijving van het monument

Situering en historie

Betonnen urinoir gelegen aan de Berkelkade ter hoogte van de kruising met de Oude Wed, en gesitueerd tussen de rijweg en het Berkeltalud.

Het urinoir is met de lange, gesloten zijde parallel aan het trottoir geplaatst en via de achterzijde toegankelijk. Om gebruikers te behoeden voor een val in de Berkel is aan drie zijden een hekwerk aangebracht van ronde buis gevat in gewalste profielen. Aan het hek is een schaamschot bevestigd dat de ingang van het urinoir aan het zicht vanaf de overzijde van de Berkel moet onttrekken.

Historie

Het huidige urinoir is niet de eerste op deze locatie. Reeds vóór 1912 stond hier een openbare plasgelegenheid. Dit was een plaatstalen exemplaar met een buizenframe. Het had net als het huidige halfronde uiteinden, maar was open aan de bovenzijde. Om inkijken van bovenaf te ontmoedigen had het straatmeubel een getande, decoratieve rand aan de bovenzijde. Het is mogelijk vervangen als gevolg van achterstallig onderhoud.

Het bestendigen van de oude plek voor het urinoir is waarschijnlijk niet toevallig gedaan; schuin tegenover het urinoir was vanaf 1912 op het adres Berkelkade 13 - met enige onderbrekingen in de periode vóór de tweede wereldoorlog - tot 1986 bioscoop Odeon gesitueerd. De bioscoop was gesitueerd in voormalig hotel De Wereld, waar aan de achterzijde een filmzaal werd aangebouwd, die grensde aan het straatje Oude Wed. Bezoekers van de bioscoop moesten via een gang van de entree naar de zaal. Van een foyer was nauwelijks

sprake, de kassarimte was klein en in de pauze vertoefden de bezoekers buiten voor de bioscoop. De blinde muur van de bioscoopzaal aan de Oude Wed werd dan ook veelvuldig door de heren gebruikt. Het is zeer waarschijnlijk dat mede daarom door de gemeente is besloten het oude urinoir aan de Berkelkade te vervangen door een nieuwe.

Mogelijk heeft hierbij de plek in het straatbeeld en de beschutte ligging meegespeeld. Dit waren ook overwegingen die werden meegenomen bij geplande urinoirs op het Kerkhof ten zuiden van het koor van de Sint Walburgiskerk en op het Stationsplein bij het busstation, waarover de gemeente Zutphen de Kerkvoogdij en de Nederlandse Spoorwegen in juni 1954 informeerde. In beide gevallen werd vanuit esthetisch standpunt negatief op het gemeentelijk voorstel gereageerd. De Nederlandse Spoorwegen stelde nog wel een alternatief voor, zo ver mogelijk van het stationsgebouw vandaan, in een linkerhoek van het busstation, maar het is onduidelijk of hier uiteindelijk een urinoir werd geplaatst. In ieder geval is in mei 1956 opdracht verstrekt om op de Berkelkade het nog bestaande urinoir te plaatsen¹.

De fabrikant

Het urinoir aan de Berkelkade is gemaakt en geplaatst door de Firma S. Denker uit Hilversum, fabrikant van betonnen bouwelementen,abri's en urinoirs. De productie vond echter plaats in het nabijgelegen Loosdrecht². Als merk voor hun producten voerde men de naam "Betonno". Afgaande op een pagina in de catalogus voor de bouwwereld 1955 moet het bedrijf in 1913 zijn opgericht³.

De firma kreeg in 1963 bouwvergunning voor het vernieuwen en uitbreiden van haar fabriek in Loosdrecht⁴. De zaken gingen blijkbaar goed. Des te opmerkelijker is het dat het bedrijf in 1965 of 1966 failliet ging. De fabriek in Loosdrecht is medio jaren 80 van de 20^e eeuw gesloopt⁵.

Zeldzaamheid: prefab betonnen straatmeubilair in Zutphen

Binnen de gemeente Zutphen is geen ander voorbeeld bekend van vergelijkbaar straatmeubilair als het betonnen urinoir aan de Berkelkade. In de jaren zestig en vroege jaren zeventig zijn bij het station en in het winkelgebied diverse betonnen informatiepanelen en uitstalkasten geplaatst, maar deze hadden een andere, modernistische stijl. Dit straatmeubilair was al voor de herinrichting van de binnenstad aan het einde van de jaren negentig verwijderd. Voor zover in Zutphen aanwezig geweest, zijn de aan het urinoir verwante betonnen bushaltes verwijderd door de opkomst van abri's met affichekasten voor reclame.

Een overzicht van het in Zutphen toegepaste betonnen straatmeubilair in de vorm van abri's, wachthokjes, urinoirs of anderszins is helaas niet aanwezig. Er zijn wel publicaties over het thema verschenen voor de steden Amsterdam, Den Haag en Rotterdam, maar deze zijn in het kader van deze beschrijving niet meegenomen. In Groningen aan de Hereweg is eenzelfde type urinoir als in Zutphen bewaard gebleven.⁶

---

¹ Regionaal Archief Zutphen, Archief Openbare Werken (nr.5), inv.nrs. 108, 207

² Adres Rading 71 te Loosdrecht

³ Met dank aan dr. ing. R. Stenvert, Utrecht, zie ook bijlage 2

⁴ Besluit B&W Loosdrecht 19 augustus 1963, met dank aan Gemeente Wijdmeren

⁵ Vriendelijke mededeling Historische Vereniging Oud Loosdrecht

⁶ [https://nl.wikipedia.org/wiki/Urinoir_\(Hereweg,_Groningen\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Urinoir_(Hereweg,_Groningen))

Beschrijving

Het gebouwtje staat op een betonnen plaat als fundering en bestaat uit een twee halfronde schalen aan de uiteinden, daartussen een gesloten deel met twee steunpunten voor het dak. De entreezijde wordt gevormd door twee hoekelementen, die de andere twee steunpunten voor het dak vormen.

Het dak rust ongeveer 40 centimeter boven de wanden en bestaat uit een vlakke betonnen plaat die aan de korte zijden half rond de contour van het urinoir volgt. De plaat heeft aan deze zijden met circa 15 centimeter een groter overstek dan aan de lange zijden waar het circa 5 centimeter bedraagt. Het gesloten middendeel aan de straatzijde is boven de funderingsplaat voorzien van drie open driehoeken. De funderingsplaat is binnen voorzien van een terrazzovloer. De ruimte wordt door een enkel lichtpunt verlicht.

Alle betonnen elementen hebben aan de buitenzijde een grove structuur waarmee werd gepoogd de urinoirs aanplak-onvriendelijk te maken. Ook het beschrijven en bekrassen zou daarmee lastiger worden. Bovendien werd gestreefd naar een hoogwaardige, op hardsteen lijkende afwerking. Alle hoeken zijn daarom ook volgens de bouwcatalogus uit 1955 voorzien van een nabewerkte frijnslag door steenhouwers⁷. Bij nadere beschouwing is deze afwerking nog steeds herkenbaar aanwezig.

Gaafheid

Het urinoir heeft sinds de plaatsing geen wijzigingen ondergaan en is gaaf bewaard gebleven. Dat geldt ook voor het bijbehorende hekwerk. Slechts het schaamschot aan de Berkelzijde is in het verleden vervangen, de laatste keer in 2009.

Bouwdossiers

Niet aanwezig.

Literatuur

Boon, Annet, "Jaaroverzicht van restauraties in 1997". In: Loenen, H.W.W. e.a. (red.), *Hervonden stad, 1998. Jaarboek voor archeologie, bouwhistorie en restauratie in de gemeente Groningen*. Groningen (Stichting Monument en Materiaal & Dienst RO/EZ Gemeente Groningen), 1998_{cop.} [112 blz. ISSN 1386.0208], blz. 19-28. Hierin: "7. Grote Markt", 25-26 (betreft openbaar toilet uit 1925/1926 door S.J. Bouma)

---

⁷ Met dank aan dr. ing. R. Stenvert, Utrecht

Waardering

Het urinoir aan de Berkelkade is van cultuurhistorisch belang voor Zutphen. Dit wordt ingegeven door de lokale en voor zover bekend eveneens regionale zeldzaamheid en de lokale historische betekenis als indirecte verwijzing naar de uitgaanscultuur van Zutphen door de locatie nabij een destijds goed bezochte bioscoop.

Van historische betekenis is het gegeven dat er al meer dan 110 jaar een openbaar urinoir staat op dezelfde locatie.

Het urinoir is daarnaast van architectuurhistorisch belang als voorbeeld van toegepaste wederopbouw-architectuur, dat als concept, in materiaal en in de hoogwaardige afwerking gaaf bewaard is gebleven.

Tenslotte is het urinoir van belang als categoriaal voorbeeld van geprefabriceerd (prefab) betonnen straatmeubilair. Daarbij is de technische staat goed, behoudens enig achterstallig onderhoud.

Het urinoir is van algemeen belang voor de gemeente Zutphen vanwege de volgende waarden:

Architectuurhistorische waarden

- Vanwege de hoogwaardige kwaliteit van het ontwerp en de uitvoering daarvan.
- Typologisch, als goed voorbeeld van een geprefabriceerd betonnen urinoir uit de wederopbouwperiode.

Stedenbouwkundige waarden

- Vanwege de ondersteunende bijdrage die het urinoir als historisch straatmeubilair levert aan de identiteit van de Berkelkade, met het vernauwde profiel en meer besloten karakter van de openbare ruimte ter plaatse.

Algemeen historische waarden

- Vanwege de historische continuïteit van ruim 110 jaar aanwezigheid van een openbare toiletvoorziening op deze plek in de stad
- Vanwege de verwijzing van het urinoir naar het verdwenen uitgaansleven in dit deel van de stad tussen de late negentiende en de late twintigste eeuw.

Gaafheid/herkenbaarheid

- Vanwege de gaaf bewaarde en sinds de plaatsing ongewijzigde hoofdvorm en afwerking van het gebouwtje.

Zeldzaamheid

- In zijn opzet en uitwerking is het urinoir aan de Berkelkade voor Zutphen een zeldzaam element in de openbare ruimte. In de periode van de wederopbouw is veel gebouwd en geplaatst, maar specifiek als urinoir ontworpen en geplaatst betonnen straatmeubilair uit deze periode komt in de gemeente Zutphen nergens anders voor.

Redengevende omschrijving

Het urinoir aan de Berkelkade is een goed voorbeeld van prefab, betonnen straatmeubilair uit de wederopbouwperiode. Het is het enige bewaard gebleven betonnen urinoir binnen de gemeente Zutphen en waarschijnlijk het enige voorbeeld van historisch, betonnen straatmeubilair binnen deze gemeente überhaupt. Het is bovendien geheel uitgevoerd in de kwaliteit waarmee de fabrikant destijds adverteerde en de hoogwaardige afwerking is nog steeds aanwezig en herkenbaar.

Bijlage: afbeeldingen

Foto's

▲ Ansichtkaart met zicht op de Berkel en Berkelkade vanaf de Marspoortbrug. Geheel links op de hoek met het straatje Oude Wed het pand Berkelkade 13 waar tot 1912 hotel De Wereld was gesitueerd. In dat jaar werd de eerste bioscoop op die plek geopend. Schuin tegenover het hotel de plaatstalen voorganger van het huidige urinoir. *Collectie Stedelijk Museum Zutphen*

▲ Bioscoop Odeon circa 1985.
Foto Erfgoedcentrum, collectie Stedelijk Museum Zutphen

▲ Het urinoir staat op de Berkeloever. *Foto Jeroen Krijnen – gemeente Zutphen 2008*

▲ Detail van de dakopbouw van het urinoir. De vlakken zijn rondom voorzien van een nabewerking met frijnslag. Foto Jeroen Krijnen – gemeente Zutphen 2008

▲ De panelen rusten op een betonnen funderingsplaat. Ook langs de openingen is een frijnslag aangebracht. Foto Jeroen Krijnen – gemeente Zutphen 2008

▲ Het urinoir in 2023. Foto StreetSmart

◀ Bronzen naamschild van de fabrikant aan de straatzijde van het urinoir. Foto Jeroen Krijnen – gemeente Zutphen 2008

▲ Tussen 1965 en 1970 werd op het Stationsplein in Zutphen dit betonnen informatiepunt geplaatst. In een vergelijkbare vormgeving verschenen in die periode in de binnenstad verlichtte uitstallkasten. Het voorbeeld aan het Stationsplein is reeds vóór de herinrichting (2005-2007) van het plein verwijderd. *Foto Erfgoedcentrum Zutphen, collectie Stedelijk Museum Zutphen*

▲ Voormalige bushalte-wachtplaats in Batenburg, in gebruik als informatiepunt voor wandelaars. Gemaakt van prefab betonelementen. Fabrikant en datering onbekend. *Foto Jeroen Krijnen*

Fa. S. Denker - Hilversum

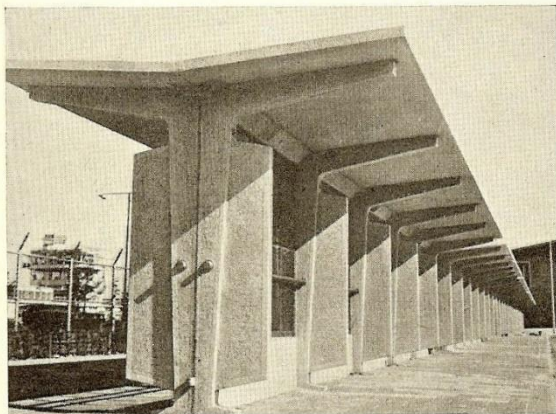
FABRIEK: LOOSDRECHT

Telefoon: K.2958 - 247

na 5 uur K.2950 - 592

Bankiers: Ned. Middenstandsbank, Hilversum
Amsterdamsche Bank, Hilversum

OPGERICHT 1913

Luchthaven Schiphol. Abri 75 m lang

„BETONNO“ urinoirs en abri's hebben door hun speciale bewerking grotere voordelen:

- 1e. Beton en deklaag worden tegelijk getrild en vormen één geheel.
- 2e. De afwerking (gefrijnd en gebouchardeerd door steenhouwers).
- 3e. Het hinderlijk beschrijven, alsmede het opplakken van reclame's enz. wordt door het verkregen ruwe oppervlak voorkomen.

Abri eindpunt Gem. Tram Sloten (Amsterdam)

„BETONNO“-BOUWELEMENTEN

o.a.

Lateien

Raamomlijstingen

Traptreden

Erkerafdekkingen

Luifels

Dorpels en neuten

Pergola's

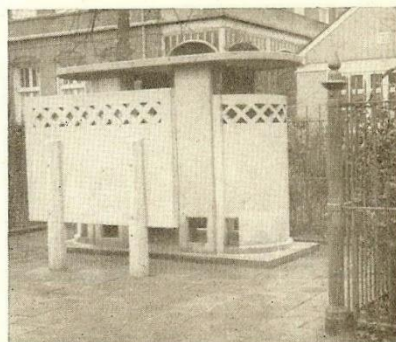
Venstertabletten

Fabrieksurinoirs

Uitvoerige inlichtingen en tekeningen op aanvraag.

Gemeenteveren Amsterdam overzijde IJ

Wilhelmina Ziekenhuis, Amsterdam

Vermeldt deze CATALOGUS bij het doen van bestellingen en aanvragen

Beton 39